

nacionalisme sense màcula d'un Carles Riba i d'un J. V. Foix, té com a contrapartida els atacs allusius o el simple bandejament d'altres sectors de l'oposició, sobretot de determinats grups marxistes. Es fa referència, per exemple, a la tendència «ja» monopolitzadora dels «socialistes unificats» (*Solc de les hores*, p. 21) o es troben les causes últimes de l'afer de la Gran Enciclopèdia Catalana en l'activitat d'uns, literalment, «energümens que feien servir l'empresa Enciclopèdia com a plataforma experimental de política grupal, pensant-se que l'enemic era en Pujol i el consell d'administració i s'oblidaven de Franco, tot deformant quin era l'objectiu de la lluita» (*El Molí de l'Ombra*, p. 142). Els termes emprats són inequívocs. Responen, igualment con l'oposició que Manent estableix entre les figures dels dos darrers presidents de la Generalitat, a una clara voluntat de legitimar el discurs ideològic i la praxi política actualment en el poder. Ras i curt: amb la defensa de valors com l'*acció*, estretament lligada al *patriotisme unitarista* dels sectors de dreta, enfront de l'*immobilisme* que resulta del debat ideològic inherent als grups d'esquerra, Manent discrimina clarament el paper que uns i altres han representat en el manteniment del foc sagrat i en la *reconstrucció* de Catalunya després de la ruptura a tots nivells que significà la imposició del règim del general Franco. D'aquí a justificar que siguin els primers i no pas els segons els depositaris de les essències de la catalanitat i, per consegüent, els legítims encarregats de *fer país* hi ha un sol pas, que Manent no s'està de fer a *El Molí de l'Ombra* amb el retrat titulat «Jordi Pujol, tot un caràcter preparant-se per governar» o bé deixa nítidament implícit en la resta de les seves memòries.

La instrumentalització política de la

història que es desprèn de la lectura de *El Molí de l'Ombra* i *Solc de les hores* —d'altra banda explícitament abonada per l'autor en fer l'elogi de Josep Benet com un «polític que empra la història com un arma indestructible» o en remarcar l'interès de Jordi Pujol per l'anàlisi del passat (*El Molí de l'Ombra*, ps. 125 i 139, respectivament)— s'inscriu en la línia interpretativa fermament arrelada en la historiografia romàntica i en la historiografia tradicional catalanista, potenciada des dels organismes oficials catalans. Es tracta, en efecte, de la mateixa línia que informa, només per esmentar dos exemples il·lustratius i particularment candents, la pseudoliteratura de Lluís Racionero i el macromuntatge del mil·lenari de Catalunya. En tots aquests casos, són els grans personatges els únics protagonistes de la història. Ho és Borrell el 988, ho són Ermessenda, Oliba i Gerbert —una combinació perfecta de noblesa, Església i intel·lectualitat de cara a la construcció del país— entorn de l'any mil, i ho són els empresaris, banquers, polítics i intel·lectuals a qui Manent atorga, en la seva obra, el paper de reconstructors durant el franquisme de la Catalunya actual.

El Molí de l'Ombra i *Solc de les hores*, per damunt de tot llibres de memòries farcits d'elements autobiogràfics, presenten al lector un Albert Manent perfectament integrable en la seva particular nòmina dels protagonistes de la història. Fou, potser, deguda a un excés de modèstia la resposta que el 16 de febrer de 1970 tornà al bisbe J. M. Guix quan aquest li pronosticà precisament aquest protagonisme: «Jo no la faré, la història, però li asseguro que la inspiraré, caigui qui caigui...» (*El Molí de l'Ombra*, p. 92).

MARGARIDA CASACUBERTA

Joan OLIVER - Josep FERRATER MORA: *Joc de cartes 1948-1984*. A cura d'Antoni Turull. Barcelona, Edicions 62, 1988. (Col·lecció «Biografies i Memòries», núm. 10.) 242 ps.

Ha estat una de les sorpreses bibliogràfiques de l'any: recuperar, amb l'edició de la sèrie de cartes creuades amb Josep Ferrater Mora, un Joan Oliver directe, viu i, com sempre, entranysable. Potser ningú com ell ha afi-

lat tant, i amb tanta naturalitat, la precisió del llenguatge, el matis i la ironia, amb aquell punt desenganyat i corrosiu, d'inconformista impenitent, que manca a un Josep Carner, el seu mestre. Ens ho demostra en aquests

«diamants sense polir» (?), com en diu Antoni Turull, que són aquest conjunt de cartes magistrals, que arrenquen del 1948 i acaben el 1984: tot un periple personal i, alhora, històric.

En efecte, les cartes comencen quan Joan Oliver acaba de tornar a Catalunya i Ferrater Mora s'ha traslladat, des de Xile, als Estats Units amb una beca. Vénen justificades per una amistat ja existent, a la qual es recorre, ara per escrit, per la simple necessitat de comunicació franca, amical, que manca a l'entorn social que viuen i que se'ls presenta hostil o indiferent, segons el cas, per bé que cadascun d'ells l'hagi triat, si es pot dir així, voluntàriament. L'amistat per carta i, doncs, l'escriptura, es converteix en «aquest tòxic social, sense el qual la vida no val la pena de ser viscuda», que diu Ferrater Mora. Comença, així una llarga correspondència que és l'espai comú de dues trajectòries vitals gairebé antitètiques: l'una, de crític i d'inconformista en una societat hostil que no el satisfà mai; l'altra, de filòsof reconegut internacionalment que va seguint una plàcida carrera acadèmica als Estats Units. Els dos viuen obsessions per la seva obra de creació, l'un en el camp de la filosofia, l'altre en el de la literatura i la cultura. En bona part, aquestes cartes ens en mostren la gènesi: projectes, preocupacions per l'ofici, formes de treball i, sobretot, el rigor. Perquè tan un com altre justifiquen la seva vida en la seva obra: dues obres, cal dir-ho una vegada més, tan diferent l'una de l'altra, com a mínim en aparença, mitjans de difusió i, encara que no totalment i que les cartes ho obviïn, en la llengua.

Potser Ferrater Mora manté, gràcies a Joan Oliver, un lligam —íntim, personal— amb els seus orígens catalans, absents explícitament a partir d'un moment determinat de la seva obra filosòfica. I Joan Oliver pot donar sortida a la tendència transcendentalista que es troba sempre en el substrat de la seva obra poètica, per bé que, nor-

malment, és contrastada o dissimulada darrera la deu irònica. Quan la correspondència s'inicia, Ferrater Mora és, encara, el de *Les formes de vida catalana*, un llibre que ha impactat de ple en els ambients catalans de l'exili i que ha obert, després de la desfeta de la guerra civil, una reflexió/revisió entorn de Catalunya i la catalanitat, que tindrà més tard àmplies derivacions en els terrenys més diversos de la vida cultural de postguerra. L'obra posterior, amb la seva dimensió de reflexió sobre la realitat vital i les actituds ètiques, ajuden, també, a portar la correspondència per uns viarans que potser sorprendran a qui esperi de Joan Oliver un testimoniatge directe, punyent, de la vida cultural de postguerra. Aquest testimoniatge predomina en les primeres cartes, magistralment combinat amb el to d'«humorista a la sabadellenca», que li permet jugar irònicament amb els seus propis avatars biogràfics, assumits com a preu inevitable de l'opció ètico-política presa —les detencions policials, la misèria col·lectiva i la lluita per la supervivència. Però, en bona part, aquesta base testimonial es dilueix més endavant, especialment durant els cinquanta, quan Oliver dirigeix, dins Aymà, la col·lecció «El Club dels Novellistes» i quan, des de Muntaner i Simon, connecta amb la colla d'escriptors joves que potenciaran el «realisme històric». Ens hauria agradat veure-hi més ben reflectida aquesta etapa, mig conflictiva, mig triomfant, del poeta. Però la correspondència és molt espaiada en aquests anys i no ens permet tornar a trobar el Joan Oliver punyent, sarcàstic, preocupat, fins més endavant, amb el desencís de la transició política.

El que tenen de més destacable és, sens dubte, que siguin cartes per ser llegides. Com a tals. Independentment de la informació o el testimoniatge que continguin. Aquest és el mèrit dels dos corresponents. I d'Antoni Turull, que ha tingut cura de l'edició.

JORDI CASTELLANOS

Josep Lluís i Rodolf SIRERA: *Cavalls de mar*. Barcelona, Edicions 62, 1988. (Col·lecció «Els Llibres de l'Escorpí/Teatre. El Galliner», núm. 107.) 94 ps.

La literatura —de sempre— ha estat atreta pel tema de la perpetuació, el desig de permanència. Força cops hem estat espectadors de relats inspirats en

aquest motiu. Alguns provocats per la follia existencial d'autors mediocres, altres motivats per una reflexió serena entorn dels avatars de la condició hu-